

ראשית מלכות שלמה התגלות ה' הראשונה, חוכמה ומשפט פרק ג', פסוקים א'-ט"ו

רקע למורה

ראשית מלכות שלמה - פרק ג', פסוקים א'-ד'

הפסוקים הפותחים את פרק ג' מתארים את מלכות שלמה ועוסקים בכמה היבטים של מלכותו. הפסוקים פותחים באזכור נישואי שלמה לבת פרעה, שהיו ביטוי לקשרי החוץ הענפים שהוא פיתח. בפסוקים נזכרת גם בנייתם העתידית של בית המלך ובית המקדש (שלתאורם יקדיש הכתוב פסוקים רבים בהמשך) - כחלק מתהליך ביסוס ירושלים כמרכז שלטוני ורוחני של הממלכה. הפסוקים מתארים גם את המצב הרוחני בראשית ימי מלכותו. שלמה מוצג כמי שאהב את ה' (ביטוי מיוחד במינו שנאמר רק על שלמה המלך!).

ג. וַיֵּאָהֱבָה שְׁלֹמֹה אֶת ה' לְלֶכֶת בְּחֻקֹּת דָּוִד אָבִיו וְכִי בְּכָמוֹת הוּא מְוַבֵּחַ וּמְקַטֵּיר.

בסוף ימיו, יתואר שלמה בפרק י"א באותה לשון, אך הפעם בהקשר שלילי, כדי להדגיש את המהפך בדרכו של שלמה, מראשית ימיו כמלך ועד לסופם:

- א. וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהֵב נָשִׁים נְכָרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֵת בֵּת פְּרָעָה מוֹאֲבִיּוֹת עַמֻּנִיּוֹת אֲדָמִיּוֹת צִדְנִיּוֹת חִתִּיּוֹת:
ב. מִן הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר ה' אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תִבְּאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא יָבֹאוּ בָכֶם אֲכֵן יִטּוּ אֶת לְבָבְכֶם אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם בָּהֶם דָּבַק שְׁלֹמֹה לְאֵהָבָה:

בפרקנו, בפסוקים ג'-ד' מסופר ששלמה הקריב קורבנות בבמות. נזכיר כי בתקופה שקדמה לבניית המקדש היה **מותר** להקריב קורבנות לה' במזבחות מחוץ למקום המקדש, כמו שעשה שלמה בבמה בגבעון. לאחר שהוקם בית המקדש נאסרה הקרבה מחוצה לו, ואיסור זה נקרא איסור במות (המשנה בזבחים פי"ד: "באו לירושלים. נאסרו הבמות, ולא היה להם עוד היתר"). בניגוד לבית המקדש שהיה מוקד עיקרי ומרכזי לעבודת ה', היו פזורות במות במקומות רבים. עם זאת, בפסוק ד' מוזכרת 'במה גדולה', שהייתה מקום מרכזי להקרבת קורבנות ציבור (דעת מקרא). לאחר הקמת המקדש, ספר מלכים מדגיש את הביקורת על עבודת ה' בבמות. עבודה זו התקיימה גם בימיהם של מלכים צדיקים, שהצליחו לעקור את העבודה הזרה מישראל, אך לא הצליחו להסיר את עבודת ה' בבמות (לדוגמה, בפרק ט"ו נלמד על אסא שהיה מלך צדיק אך לא הצליח להסיר את הבמות). רק שני מלכים ממלכי יהודה - חזקיהו ויאשיהו (מלכים ב פרקים י"ח ו"ג) הצליחו לבטל את העבודה בבמות. אפילו בתקופת שלמה הוקמו במות (מזבחות) לעבודה זרה בד בבד עם עבודת ה' במקדש. כבר בסוף ימיו של שלמה המלך מזכיר הכתוב בנייה של במות בירושלים לעבודה זרה (מלכים א י"א).

התגלות ה' הראשונה - חוכמה ומשפט - פרק ג', פסוקים ה'-ט"ו

שלמה הלך לזבוח לה' בגבעון שמצפון לירושלים, שם הייתה הבמה המרכזית להקרבת קורבנות לה' באותה תקופה. בגבעון נגלה ה' לשלמה בחלום, והעניק לו מייד בתחילת ימי מלכותו את ההזדמנות לבקש כל מה שירצה: "שִׁאֵל מָה אֶתֶּן לָךְ" (מלכים א ג', ה').

את דבריו לה' פתח שלמה בהכרת הטוב. הוא הודה לה' על החסד שעשה עם דוד אביו, והציג עצמו כ'נער קטן', הזקוק להדרכת ה' וברכתו, בצאתו להנהיג את עם ישראל, המכונה בפסוקים 'עם רב'. מעניין לראות ששלמה, שיכול היה לבקש כל דבר - אם לטובתו האישית ואם להצלחת מלכותו בתחומים רבים ומגוונים, בחר לבקש: 'וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לִב שֹׁמֵעַ לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ לְהַבִּין בֵּין טוֹב לָרָע כִּי מִי יוֹכַל לִשְׁפֹּט אֶת עַמְּךָ הַכָּבֵד הָאֵל' (מלכים א ג', ט'). שלמה ביקש

יכולת להקשיב לדברי העם ולשפוט את מעשיהם בצדק. בבקשתו זו הוא הציג את מערכת ערכיו - לא מדובר במנהיג המחפש לעצמו תוספת כבוד ושררה, אלא מנהיג שמבקש קודם כל להיטיב עם בני עמו ולנהוג כלפיהם בהגינות וביושר.

ה' שמע את בקשתו של שלמה ופתח בדברי הערכה לשלמה על שלא בחר לבקש על עצמו או על ממלכתו: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֵלָיו יָעַן אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ אֶת הַדְּבָר הַזֶּה וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְךָ יָמִים רַבִּים וְלֹא שָׁאַלְתָּ לְךָ עֹשֶׁר וְלֹא שָׁאַלְתָּ נֶפֶשׁ אִיבִיךָ וְשָׁאַלְתָּ לְךָ הֶבֶן לְשִׁמְעֵי מִשְׁפָּט" (מלכים א' ג', י"א). בעקבות זאת, הבטיח ה' לשלמה חכמה אף יותר ממה שביקש: "הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ לֵב חָכָם וְנָבוֹן אֲשֶׁר כְּמוֹךָ לֹא הָיָה לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יִקּוּם כְּמוֹךָ" (מלכים א' ג', י"ב), והוסיף גם הבטחות לגדולה ועושר שייחדו את מלכות שלמה יותר מכל מלכי ישראל: "גַּם עֹשֶׁר גָּם כְּבוֹד אֲשֶׁר לֹא הָיָה כְּמוֹךָ אִישׁ בְּמַלְכִים כָּל יְמֶיךָ" (מלכים א' ג', י"ג). הבטחה נוספת שניתנה לשלמה מלווה בתנאי - שהוזכר גם בצוואת דוד, ה' הבטיח לשלמה מלוכה ארוכת ימים, ואת המשך השושלת לבניו ולזרעו, ובתנאי שילך בדרך ה' וישמור מצוותיו. לאחר חלום ההתגלות בגבעון חזר שלמה לירושלים, והעלה עולות לה' לפני ארון ברית ה'.

הצעת הוראה

1. ראשית מלכות שלמה

1. התלמידים יקראו את פסוקים א'-ד' בפרק ג'.

נבקש לסמן בפסוקים התייחסות למאפיינים של מלכות שלמה בראשיתה:

- מצב רוחני
- מפעלי בנייה
- קשרי חוץ
- ביסוס ירושלים כעיר הבירה
- המשכיות בית דוד

- א. וַיִּתְחַנֵּן שְׁלֹמֹה אֶת פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וַיִּקַּח אֶת בֵּת פְּרָעָה וַיְבִיאָהּ אֶל עִיר דָּוִד עַד כָּלְתוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת חֹמַת יְרוּשָׁלַם סָבִיב.
- ב. רַק הָעַם מִזְבָּחִים בְּבָמֹת כִּי לֹא נִבְנְהוּ בֵּית לַיהוָה עַד הַיָּמִים הָהֵם.
- ג. וַיֹּאחֲזֶה שְׁלֹמֹה אֶת ה' לָלֶכֶת בַּחֲקֹת דָּוִד אָבִיו רַק בְּבָמֹת הוּא מִזְבֵּחַ וּמִקְטִיר.
- ד. וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לִזְבֹּחַ שָׁם כִּי הָיָה הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה אֵלֶּף עֹלֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא.

קשרי חוץ	וַיִּתְחַנֵּן שְׁלֹמֹה אֶת פְּרָעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
ביסוס ירושלים כעיר הבירה המשכיות לבית דוד מפעלי בנייה	וַיִּקַּח אֶת בֵּת פְּרָעָה וַיְבִיאָהּ אֶל עִיר דָּוִד עַד כָּלְתוּ לִבְנוֹת אֶת בֵּיתוֹ וְאֶת בֵּית ה' וְאֶת חֹמַת יְרוּשָׁלַם סָבִיב.
מצב רוחני. נסביר את עניין הזבח בבמות, על פי ההסבר המפורט ברקע למורה.	וַיֹּאחֲזֶה שְׁלֹמֹה אֶת ה' לָלֶכֶת בַּחֲקֹת דָּוִד אָבִיו רַק בְּבָמֹת הוּא מִזְבֵּחַ וּמִקְטִיר. וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לִזְבֹּחַ שָׁם כִּי הָיָה הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה אֵלֶּף עֹלֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא.

נשאל: מה יכול שלמה לבקש מה' כדי להצליח בתחומים הרבים הנדרשים לביסוס ממלכתו? מה צריך מנהיג כדי לחזק את ממלכתו?

2. התגלות ה' הראשונה

את לימוד הפסוקים ילווה דף עבודה ובו טבלה הממחישה את סיפור המסגרת של ההתגלות בגבעון. תחילה נשלים את הפרטים בסיפור ההתגלות, ולאחר מכן נעסוק בסיפור המסגרת: בפסוק ד' אנחנו קוראים ששלמה הלך לגבעון, לזבוח לה', ושם נגלה אליו ה'. כשהקיץ שלמה מהחלום, הוא עלה לירושלים ושם העלה עולות לה' ועשה משתה לכל עבדיו כתודה.

- ד. וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לְזִבְחַ שָׁם כִּי הָיָה הַבַּיִת הַגָּדוֹל אֵלֶיךָ עֹלֹת יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא.
ה. בַּגִּבְעֹן נִרְאָה ה' אֶל שְׁלֹמֹה בַּחלֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׂאֵל מֶה אֲתֶנּךָ לָךְ.

רש"י: היא הבמה הגדולה - הוא מזבח הנחשת שעשה משה במדבר והוקבעה בשילה, חרבה שילה בימי עלי ובא לנוב, חרבה נוב בימי שאול ובאו לגבעון.

על פי דברי רש"י (בעקבות חז"ל) בגבעון היה המזבח המרכזי לעבודת ה' בימי שלמה, והקריבו בו בד בבד עם זבחים שהוקרבו לה' בבמות נוספות.

מה ביקש שלמה ?		תגובת ה'
פסוק ט'		פסוקים י'-י"א
		מה הבטיח ה' לשלמה בפסוק י"ב?
		מה עוד הבטיח ה' לשלמה, על פי פסוק י"ג?
כיצד הסביר שלמה את בקשתו?		התנאי שהציב ה' לשלמה בפסוק י"ד:
פסוקים ו'-ח'		

טו. וַיִּקַּץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית אֲדֹנָי וַיַּעַל עֲלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתָּה לְכָל עַבְדָּיו.

לאחר השלמת הטבלה נשאל:

1. מה מייחד את שלמה בהיותו מלך?
2. כיצד מודגש הקשר בין שלמה לדוד המלך? ומדוע הוא צוין דווקא כאן?
3. התייחסו לנקודות שהעליכם בשאלות 1 ו-2, והסבירו כיצד דברים אלו עשויים להשפיע על הנהגת שלמה את העם?

סיפור המסגרת:

1. מדוע התרחשה ההתגלות בגבעון?
 2. מה יכולה להיות המשמעות לכך ששלמה עלה להקריב קורבנות לה' דווקא בירושלים, הרי הוא כבר שוהה בגבעון והוא היה יכול להקריב שם, בבמה הגדולה (כפי שכבר עשה)?
- בשמואל ב פרק ו' מסופר על דוד המעלה את ארון ה' לירושלים.
- בגבעון, שמצפון לירושלים, שכנה הבמה המרכזית. אך שלמה אינו נשאר שם. כשהוא מחזק בהבטחות שניתנו לו בחלום ההתגלות, חוזר שלמה לירושלים, מרכז הממלכה, כדי להודות לה', דווקא שם. מעשה זה מסמל את חשיבותה ומרכזיותה של ירושלים בעיני שלמה, בהמשך להשקפת אביו, דוד. הפרקים הבאים יתארו את התפתחותה של ירושלים כבירה הישראלית ובניית גולת הכותרת שלה - בית המקדש.